

Tiede ja edistys

Tiede & Edistys -lehti täyttää tänä vuonna kymmenen vuotta. Lehden kehityksestä ollaan — ja oltakoon — monta mieltä. Yksi asia näyttää kuitenkin varmalta: tiede ja edistys eivät ole lehden tekijöille ja lukijoille enää yhtä itsestään selviä käsitteitä kuin kymmenen vuotta sitten.

Ehkä kärjistän mutta teen sen kuitenkin jotain havainnollistaakseni. Kun tiede saatettiin määritellä absoluuttisen ja ”viattoman” totuuskäsitteen avulla, edistyksen nimeen vannominenkaan ei tuottanut vaikeuksia: totuuden paljastava tai ainakin sitä lähenevä tiede oli edistyksen asialla, tieteen avulla ihmiskunta saattoi ottaa kohtalonsa rationaaliin hallintaansa. Näin oli ainakin yhteiskuntatieteissä; luonnontiede sinänsä yhteiskunnallisesti neutraalina, totuusarvon omaavien lauseiden joukko-
na oli kyllä valjastettavissa muidenkin kuin yhteiskunnallista edistystä merkitsevien tavoitteiden palvelukseen. Yhteiskuntatiede, joka antoi totuuden yhteiskunnasta, oli marxismi: marxismi paljasti todellisuuden porvarillisen yhteiskunnan ja yhteiskuntatieteen ideologisen sumuverhon alta.

Epäilijöiden ja epäilysten joukko näyttää kasvavan. Entäpä jos yleis-
päteviä kriteereitä tieteen (totuuden) ja ideologian erottamiseksi ei ole-
kaan? Jos totuus onkin määriteltävissä vain tietyn itseään tieteeksi kut-
suvan diskurssimuodon (kielipelin) sisällä? Entäpä jos yhdestä ainoasta
Totuudesta kiinni pitäminen yhteiskuntatieteessä sisältääkin terrorin sie-
menen?

Voimme tietysti livahtaa veräjistä jättämällä jäähyväiset hankalaksi
osoittautuneelle totuuskriteerille ja määrittelemällä tieteen vain näin
kutsutu(i)ksi diskurssimuodo(i)ksi tai kielipel(e)iksi. Mutta edistyksen
ongelmasta emme näin vielä pääse.

Edistys-sana tuo ehkä liiankin helposti mieleen 1800-luvun edistysop-
timismien tieteisuskoineen ja produktionistisine yhteiskuntautopioineen.
Mutta jos luonnon- ja yhteiskuntatieteiden yhä laajeneva käytäntöön
soveltaminen johtaakin luonnon ja ihmisen lisääntyvään repressioon?
Entäpä jos produktionistinen yhteiskuntautopia onkin ristiriidassa ”ai-
don” emansipaation kanssa?

Nämä ovat tuttuja kysymyksiä ei vain suomalaisesta vaan myös
yleiseurooppalaisesta keskustelusta. Ilmentävätkö ne vain vuoden
1968 sukupolven pettymyksiä? Oliko niin, että vuoden 1968 kapina ja
sen jälkeinen optimismi elikin vain sosiaalivaltioprojektin siivellä? Me-
nikö sosiaalivaltio-optimismin myötä hautaansa myös vuoden 1968 su-
kupolven optimismi?

Minusta on hyvä, että kysymyksiä esitetään, myös *T&E*:ssä. Mutta
projektistamme en haluaisi luovuttavan, kutsuttakoon sitä jos ei edis-
tykseksi niin emansipaatioksi. Postmodernin villeillä aalloilla on muka-
va, ehkäpä myös terveellistä keinahdella, mutta — auktoriteettiin eli
Habermasiin nojautuakseni: onko modernin emansipatoriset potentiaa-
lit, joihin luen myös marxismin, todella käytetty loppuun? Entäpä jos

— toiseen auktoriteettiin tukeutuakseni — postmodernia seuraakin moderni? Mutta — ja tämä on oma lisäykseni — kenties moderni uudelleen tulkittuna?

*

Kysymyksen tieteestä ja edistyksestä esitimme myös lehtemme entisille päätoimittajille. Seuraavassa heidän vastauksensa.

Kaarlo Tuori

Seppo Toiviainen:

Suuri projekti ei ole ohi

Täytyy myöntää, että olen tällä hetkellä hieman ymmälläni.

Siitäkin huolimatta, että taas kerran kuuntelin Beethovenin 9. sinfonian, *Oodin vapaudelle*, virittäytyäkseni Hegelin *Logikkaan* ja Goethen *Faustiin*. Jostain syystä ne ovat minulle läheisempiä kuin Schönbergin musiikki, Bourdieun rajahyötyanalogiat tai Claude Simonin romanit.

Siinä vaiheessa, kun *Tieteessä & Edistyksessä* ryhdyttiin puhumaan ”postmodernista”, ja siitä on jo aikaa, ajattelin, että jotain on tapahtumassa. Mutta kun täytyi hetki, jolloin Helsingin Sanomien jokaikisessä sunnuntainumerossa ruvettiin puhumaan postmodernista, oli jo pakko tajuta, että jotain on tapahtunut. Eteeni nousee kysymysmerkkien metsä. Ilmassa on jotain, mutta mitä se täsmällisesti ottaen oikein on? Väliäikaista vai pysyvää? Olenko auttamattomasti pudonnut kelkasta? Edustanko konservatiivista radikalismia vai radikaalia konservatismia? Onko vuoden 1968 sukupolvi haudattu — eri hautoihin?

Minun on vaikea sietää seuraavanlaista tekstiä, enkä tarkoita sen mahtipontista ilmaisua, vaan sen ilmentämää ajatusmuotoa. Lyotard: ”Jatkuva derivoituva funktio on menettämässä ensisijaisuutensa tietämyksen ja ennakkoinnin paradigmana. Kiinnittäessään huomiota ratkeamattomuuksiin, yksityiskohtaisen valvonnan rajoihin, kvantteihin, epätäydellisen informaation vallitessa tapahtuviin konflikteihin, ’fraktaaleihin’, katastrofeihin, pragmaattisiin paradokseihin postmoderni tiede rakentaa teoriaa omasta epäjatkevasta, katastrofiluonteisesta, ei oikaistavissa olevasta ja paradoksaalisesta kehityksestään. Se muuttaa sanan tieto merkitystä, osoittaen samalla miten tuo muutos on mahdollinen. Se ei tuota tunnettua, vaan tuntematonta. Ja se esittää legitimaatiomallin, joka on mahdollisimman kaukana suorituskyvyn parantamisesta: perustuu eroon paralogiaksi ymmärrettyinä.”

Mitä paralyssia tämä on? Post-teollista Yhteiskuntaa vastaa Postmo-